

ВІДГУК

*Відгук
23.09.2021 року
Голова спеціалізованої
вченої ради Дбч.057.027
О.О. Житий*

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Волобуєва Анатолія Федотовича на дисертацію Таркана Олександра Миколайовича «Методика розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Вивчення рукопису дисертації та ознайомлення з публікаціями її автора дає підстави для попереднього висновку, що робота виконана на належному науковому рівні і автор вирішив поставлені завдання. Такий висновок ґрунтується на наступних критеріях, за якими оцінюються дисертаційні дослідження.

Актуальність обраної теми дослідження. Дисертація Таркана О.М. присвячена удосконаленню методики розслідування корупційних злочинів, передбачених ст. 368 КК України, що вчиняються службовими особами поліції. Це є достатньо актуальним науковим завданням і має як теоретичне, так і практичне значення. Потрібно зазначити, що редакція ст. 368 КК України неодноразово змінювалася в 2009, 2010, 2011, 2013, 2014, 2015, 2018, 2019, 2020 роках. Ці зміни істотно вплинули на обставини, що підлягають доказуванню. Тому положення попередньо розроблених методик розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди підлягають перегляду та переосмисленню.

Кримінальні провадження щодо даної категорії злочинів, що вчиняються службовими особами органу поліції, на даний час є досить проблемними, що обумовлено специфічним механізмом їх вчинення в сучасних умовах. На особливості досудового розслідування вчинення дій службовою особою поліції, передбачених ст. 368 КК України, здійснює вплив такий істотний фактор, як особа набувача неправомірної вигоди. Працівники поліції, як

правило, мають спеціальну юридичну підготовку, знайомі з основами оперативно-розшукової діяльності та кримінального провадження. Ця обставина обумовлює вибір певного місця та обстановки кримінального правопорушення, способи передачі та отримання грошових коштів.

Механізм вчинення дій, пов'язаних з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою органу поліції, обумовлює й особливості початку досудового розслідування. У зв'язку з цим потребують дослідження і питання планування та організації розслідування в типових слідчих ситуаціях. Окрім того існує й нагальна потреба у розробленні оновлених рекомендацій щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій та їх комплексів, залучення і використання спеціальних знань. Все це вказує на необхідність переосмислення низки теоретичних положень і структурних елементів методики розслідування злочинів, передбачених ст. 368 КК України, що вчиняються працівниками поліції. Саме вирішенню цих проблемних питань і присвячена представлена дисертація.

Потрібно зазначити, що обрана тема дослідження відповідає стратегії та окремим напрямкам розвитку наукових досліджень, що стосуються удосконалення існуючих чи розроблення нових окремих криміналістичних методик.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого роду досліджень. Достатньо високий рівень їх обґрунтованості та вірогідності забезпечені наступними чинниками:

- в цілому логічністю структури проведеного дослідження – кожний його елемент органічно пов'язані з іншими;
- використанням солідної емпіричної і джерельної бази за темою дисертації, достатнім масивом аналітичних матеріалів;
- цілковитою відповідністю кола досліджуваних проблемних питань профілю наукової спеціальності 081 – Право;

– достатньою кількістю апробацій сформульованих у дисертації положень, висновків і рекомендацій на науково-практичних конференціях.

Оцінка змісту дисертації, її оформлення та наукова новизна дослідження. Вивчення змісту дисертації, ознайомлення з основними публікаціями дає підстави для висновку, що поставлені завдання дослідження були вирішені, а його мета досягнута. Це знайшло відображення в основних положеннях, висновках і рекомендаціях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною та є достатньо обґрунтованими. Варто відзначити найбільш важливі з них.

Дисертантом на основі аналізу матеріалів кримінальних проваджень і результатів опитування працівників правоохоронних органів сформовано криміналістичну характеристику злочинів, що полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди службовою особою органу поліції. В цій характеристиці, що містить елементи новизни, розкриті наступні елементи механізму таких злочинів:

- предметом злочину переважно виступають гроші у валюті України в готівковій формі;

- місцем безпосереднього вчинення злочину найчастіше є заздалегідь обумовлене місце на вулиці, в парку, сквері, на автозаправці тощо (приміщення зустрічається значно рідше);

- способами вчинення злочину визначено висловлення поліцейським побажання щодо надання неправомірної вигоди під час складання певних офіційних документів в процесі службової діяльності поліцейського, визначення бажаного предмета неправомірної вигоди та його розміру, отримання коштів під час безпосереднього контакту з надавачом (можливими є й залишення в певному місці або використання посередника, перерахування грошей на певний банківський рахунок);

- типовими слідами злочину є предмет неправомірної вигоди та сліди на ньому, сліди-нашарування спеціальних хімічних речовин на тілі й одязі

підозрюваного, записи з відеокамер спостереження та спеціальних оперативно-технічних засобів;

- особа злочинця - службова особа органу поліції, яка є набувачем неправомірної вигоди (переважають працівники патрульної поліції та органів досудового розслідування).

Містять новизну й положення щодо початку кримінального провадження про прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції. Дисертантом цілком правильно відзначається, що типові слідчі ситуації початку кримінального провадження залежать від характеру джерела інформації про злочин:

- заяви громадянина, повідомлення чи оперативна інформація про підготовку або закінчений факт одержання неправомірної вигоди поліцейським;
- відомості, отримані під час досудового розслідування в іншому кримінальному провадженні.

Важливим здобутком є визначення і рекомендації щодо запобігання типових помилок, які мають місце у практичній діяльності:

- 1) прийняття неправдивої заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення;
- 2) здійснення процесуальних дій раніше, ніж було внесено інформацію про кримінальне правопорушення до ЄРДР;
- 3) необґрунтована попередня кваліфікація діяння як тяжкого чи особливо тяжкого злочину з метою провести окремі негласні слідчі (розшукові) дії;
- 4) допущення дій, які розцінюються як провокація злочину, з боку надавача неправомірної вигоди;
- 5) ігнорування вимоги закону щодо звернення до слідчого судді за клопотанням прокурора для забезпечення можливості використання під час розслідування інформації, яка отримана в ході негласних слідчих (розшукових) дій, що проводились в іншому кримінальному провадженні.

З урахуванням характеру первинної інформації про вчинення злочину виокремлено дві типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування. Перша ситуація має місце, коли між учасниками кримінального правопорушення склались відносини щодо можливості надання неправомірної вигоди в майбутньому. Друга ситуація має місце, коли прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди вже відбулося й інших епізодів учасниками кримінального правопорушення не планується.

На подальшому етапі розслідування виділено три типові слідчі ситуації: 1) підозрюваний повністю визнає свою вину у вчиненні злочину та співпрацює зі слідством; 2) підозрюваний визнає свою вину частково (у вчиненні менш тяжкого кримінального правопорушення); 3) підозрюваний не визнає своєї вини повністю і аргументує свою непричетність до неправомірної вигоди. Відповідно до зазначених ситуацій охарактеризовані тактичні завдання розслідування та засоби їх вирішення.

Важливою складовою проведеного дослідження вбачається визначення тактичних операцій, типових для розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції. Визначені та охарактеризовані тактичні операції «Документування процесу прийняття пропозиції (обіцянки) або одержання неправомірної вигоди», «Затримання», «Пошук і збереження документів», «Встановлення обставин реалізації інтересу надавача неправомірної вигоди». Розкрито їх зміст особливості підготовки і проведення. Зокрема, визначені тактичні особливості проведення таких слідчих (розшукових) дій, як огляд, обшук, витребування, одержання та вилучення документів, допит підозрюваного, свідків і потерпілих. Окрема увага приділена використанню спеціальних знань у формах залучення спеціалістів-криміналістів, а також спеціалістів у галузі технічного захисту інформації та спеціальної техніки до проведення окремих слідчих (розшукових), а також залучення експертів, зокрема у галузі криміналістичної експертизи (спеціальних хімічних речовин, документів, відео-, звукозапису та ін.).

Достоїнством дисертації є те, що її автор звертає увагу на типові помилки та упущення, які зустрічаються в матеріалах кримінальних проваджень та обумовлені специфічністю методів виявлення злочинів даної категорії. З цим пов'язано і недооцінка того що службові особи поліції, які вчиняють вказані злочини, мають спеціальну юридичну підготовку, володіють знаннями, а нерідко і досвідом в галузі оперативно-розшукової діяльності. У зв'язку з цим актуалізовані такі проблемні питання:

- перевірка узгодженості між змістом проведених НСРД і наданим дозволом на їх проведення;
- недопущення процесуальних порушень при оформленні протоколів НСРД;
- необхідність своєчасного відкриття стороні захисту матеріалів НСРД, включаючи не тільки протоколи, а і процесуальні документи, які виступали юридичними підставами для їх проведення.

Таким чином можна констатувати, що сформульовані дисертантом положення, висновки і рекомендації відображають специфіку методики розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні наукові положення і висновки дисертації викладено у 3 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено Міністерством освіти і науки України, а також в 1-й статті, опублікованій у зарубіжному фаховому виданні, проіндексованому в базі даних Web of Science Core Collection, в тезах 4 доповідей на науково-практичних конференціях. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторові право публічного захисту дисертації.

Практичне значення роботи. Викладені в дисертації висновки й пропозиції можуть бути використані:

- в практичній діяльності правоохоронних органів під час виявлення і розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції;

- в навчально-методичній роботі – для підготовки навчальних посібників, методичних розробок та безпосередньо в навчальному процесі, зокрема при викладанні курсу «Криміналістика» та спеціальних курсів для підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів.

Зауваження та дискусійні положення змісту дисертації. В цілому дисертаційне дослідження здійснено на достатньо високому науково-теоретичному рівні. Проте, оскільки деякі його положення є дискусійними, що пов'язано з позначенням автором власної позиції щодо окремих досліджуваних проблемних питань, варто зробити певні зауваження, уточнення та рекомендації з метою удосконалення окремих викладених положень. Вони зводяться до наступного.

1. В дисертації для позначення дій щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції використовується родове поняття «кримінальне правопорушення», яке фактично охоплює поняття кримінальних проступків і злочинів. В той же час всі чотири частини ст. 368 КК України не містять ознак, які б давали підстави для кваліфікації передбачених протиправних дій як кримінальних проступків. Санкції всіх чотирьох частин містять такий вид покарання як позбавлення волі, що кваліфікує вказані дії тільки як злочини. В науковій роботі точність у поняттях має значення.

2. В частині формування криміналістичної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції (розділ 1) дисертант використав традиційну для всіх злочинів послідовність висвітлення їх елементів (предмет, обстановка, способи, сліди, особа злочинця). Видається, що представлена робота значно б виграла, як би першим елементом було охарактеризовано особу злочинця - службову особу органу поліції. Адже саме в даному випадку (в темі дослідження) особа

злочинця є ключовою в системі криміналістичних відомостей, оскільки істотно обумовлює особливості всіх інших елементів.

3. В дисертації не зовсім чітко виділяється така категорія злочинців серед працівників поліції, як слідчі і дізнавачі. Відповідно до п. 2 примітки до ст. 368 КК України «слідчі і дізнавачі» віднесені до службових осіб, які займають відповідальне становище, але не вказані керівники органів досудового розслідування і дізнання. Видається, що це питання є досить важливим і вимагає визначення (пояснення) позиції дисертанта.

4. Як зазначалося, в дисертації досить ґрунтовно проаналізовані проблемні питання проведення НСРД, типові помилки органів слідства. Також звернуто увагу, що можливість проведення НСРД залежить від кваліфікації вчиненого злочину (тяжкий чи особливо тяжкий). Але виникає питання, які саме діяння, передбачені ст. 368 КК України, підпадають під цю категорію? У всякому разі тут потрібне більш детальне роз'яснення позиції дисертанта щодо даної проблематики, оскільки вона істотно впливає на формування методики розслідування злочинів вказаної категорії.

Викладені зауваження і побажання торкаються окремих положень дисертаційного дослідження і не применшують загальної досить високої оцінки рівню виконання даної праці, її теоретичної цінності та практичної значущості.

Загальні висновки:

1. Дисертація Таркана Олександра Миколайовича «Методика розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій з урахуванням оновленого кримінального і кримінального процесуального законодавства України, сформульовано та обґрунтовано низку нових теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо методичного забезпечення розслідування вказаної категорії злочинів, вчинених окремим суб'єктом.

2. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції мають теоретичне

і практичне значення, яке полягає в тому, що результати дисертаційного дослідження можуть бути використані:

- в практичній діяльності правоохоронних органів під час виявлення і розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції;
- в навчально-методичній роботі – для підготовки навчальних посібників, методичних розробок та безпосередньо в навчальному процесі, зокрема при викладанні курсу «Криміналістика» та спеціальних курсів для підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів;
- в науковій діяльності при дослідженні проблем формування окремих криміналістичних методик.

3. Дисертація «Методика розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції» відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року, а її автор – Таркан Олександр Миколайович - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

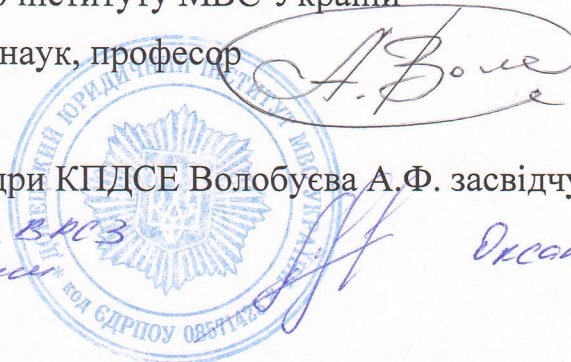
Офіційний опонент:

Професор кафедри
кримінально-правових дисциплін та судових експертиз
Донецького юридичного інституту МВС України
доктор юридичних наук, професор

А.Ф. Волобуєв

Підпис професора кафедри КПДСЕ Волобуєва А.Ф. засвідчую:

Т.В.О. начальника ВРІЗ
ДЮІ МВС України

Оксана Сфімашко